

УДК 007: 304: 070

Марія Рожило – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри соціальних комунікацій Інституту філології та журналістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Образ жінки у релігійній періодиці (на матеріалі часописів 30-х років ХХ ст. «Церква і нарід» та «Шлях»)

У статті проаналізовано, як представлено образ жінки у релігійних часописах Волині періоду міжвоєн'я. Досліджено контент періодичних видань «Церква і нарід» та «Шлях». Образ жінки простежено в контексті формулювання її ролі, завдань, місця у сім'ї та суспільстві. Основну увагу зосереджено на висвітленні образу жінки в таких аспектах: матір, дружина, християнка. Об'єднуючим фактором у потрактуванні місії жінки в аналізованих часописах є висвітлення її завдань у морально-етичному контексті. З'ясовано, що жінка-матір – одна із першопочаткових ланок у вихованні свідомого християнина.

Ключові слова: мас-медіа, релігійна періодика, контент, образ жінки, проблематика, морально-етичний аспект.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень проблеми. Осмислення ролі жінки в сучасному суспільстві – проблема, яка неодноразово порушувалася в сучасних мас-медіа. У світських ЗМІ образ жінки створений відповідно до гендерних стереотипів: 1) жінка – берегиня, продовжувачка роду, хранителька домашнього вогнища, домогосподарка; 2) жінка – красуня, яка постійно прагне до ідеальної зовнішньої краси; 3) жінка – феміністка, цілеспрямована незалежна особистість, невіддільна чоловіку, зі своїми унікальними якостями та вміннями; 4) жінка – бізнес-леді, ділова, розумна, владна тощо.

З'ясуванню ролі жінки в українському суспільстві присвячено праці В. Агеєвої [1], Т. Журженко [3], О. Кісь [4] та ін. Однак релігійні мас-медіа у контексті з'ясування гендерної ідентичності сучасної жінки – православної християнки – досі не були предметом окремого наукового вивчення.

Нам цікаво було простежити, якою «бачать» жінку релігійні мас-медіа, яка місія покладається на жінку у контексті християнських засад, як потрактовують образ жінки в часописах Православної церкви зокрема.

Мета статті полягає у висвітленні образу жінки на матеріалі релігійних часописів Волині 30-х рр. ХХ ст. (двотижневика, присвяченого церковним і громадським справам «Церква і нарід» (Кременець, 1935–1938 рр.) та релігійно-громадського часопису «Шлях» (Луцьк, 1937–1939 рр.).

Мета передбачає виконання таких **завдань**: простежити образ жінки в контексті формулювання її ролі, завдань, місця у сім'ї та суспільстві; зосередити увагу на висвітленні образу жінки в таких аспектах: матір, дружина, християнка; зафіксувати об'єднуючий фактор у потрактуванні місії жінки в аналізованих часописах – висвітлення її завдань у морально-етичному контексті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Майбутнє нашої держави, що має багату тисячолітню християнську культуру, залежить від релігійного виховання, від змісту тих цінностей, які закладаються батьками в серця дітей, від усвідомлення ідентичності зі своїм народом, його історією, традиціями. Саме тому серед усього комплексу проблематики преси Православної церкви важливо простежити образ жінки в контексті формулювання її ролі, завдань, місця у сім'ї та суспільстві.

Значну увагу обговоренню суспільно-моральних проблем, зокрема *виховання, сімейних стосунків*, приділялося в часописах Православної церкви Волині 1922–1939 рр. Акцентування уваги церковних публіцистів на висвітленні проблематики родинно-сімейних стосунків не випадкове. Адже саме в сім'ї закладаються першооснови виховання дітей та молоді. Церква теж бере на себе місію вихователя в суспільстві, і разом із родиною становить міцний фундамент для формування світогляду особистості. Зазначимо, що концепція висвітлення названих проблем зберігає традиції попереднього історичного етапу.

Так, ґрунтовна публікація священника Анатолія Чернобая «Значіння матері-християнки в ділі виховання дітей» висвітлювала роль жінки у розповсюдженні Христової віри на землі. Автор на

прикладом подвигу жінок-мироносиць Марії Магдалини, св. Маріамни, св. Юнії та інших показує як необхідно жити, працювати, яку місію потрібно нести жінці, аби чинити відповідно до заповідей Божих та закону людського. Священик наголошував, що «власна родина – найліпше місце для їхньої (жінок-матерів. – М. Р.) проповіді. А багато добра може зробити для своїх дітей ревна мати-християнка! Вона може легко защебити в серці малої дитини страх Божий, любов до ближнього, послух та інші християнські чесноти та звичаї» (*тут і далі зберігаємо правотис першоджерела. – М. Р.*) (Шлях. – 1938. – Ч. 6. – С. 6). Автор звертається до матерів, закликаючи їх власним прикладом показувати, як має чинити істинний християнин. Адже, за словами священика, саме до матері діти ставляться найщиріше, тому саме вона має пам'ятати про «духовну поживу» для своїх чад. Автор часто наголошує на тому, що саме мати-християнка має потужний вплив на своїх дітей через навчання їх молитов, Божих заповідей, «напоення» їхніх сердець любов'ю до рідного краю, народу.

Подібні тенденції потрактування ролі та місця жінки (спільно з чоловіком-батьком) в родині спостерігаємо у праці Михаїла Гарнавського «Роль релігії в школі»: «На основі природного права батьків виховання і освіта дітей є їхнім привілеєм і обов'язком» (Церква і наряд. – 1936. – Ч. 14–15. – С. 436).

О. Колодій у статті «Молодь потребує опіки» у висновковій частині стверджує: «Будучина нашого народу в руках тих матерей, які за євангельськими матерями не вступляться перед спокусами сучасної доби, відкинуть байдужість і дітей таки поведуть до церкви» (Шлях. – 1937. – Ч. 4. – С. 7). Саме матір, на думку православних священиків, має узяти на себе місію залучення своїх дітей до церкви, пояснити їм основи християнського віровчення. Жінка-матір – одна із першопочаткових ланок у вихованні свідомого християнина.

На одній сторінці із публікацією «Пізнаваймо Шевченка!» автора, який приховується за криптонімом Ю. О., – цитата Т. Шевченка: «Слово «мама» велике, найкраще слово» (Шлях. – 1937. – Ч. 5. – С. 10). Релігійне потрактування матері не йде всупереч зі світським розумінням місії жінки-матері.

Основи виховання дітей розкрив у своїй публікації «Лихо з діворою та ще із малою» протоієрей Й. Данько-Никольський. Автор звернув увагу на такі аспекти висвітлюваної проблеми: дитяча жорстокість, правила виховання дітей, приклад батьків. Автор зазначав: «З дітей, що в любові ближнього не були виховані, виростає молодь неслухняна, зловна й люта; люди дорослі будуть з неї лихі, себелюби й твердого серця. ... Добрість, лагідність, любов ближнього треба виробляти в дітях так, як інші чесноти: слухнянство, працьовитість, порядність... Дитину треба привчати до милосердя, добротності й чемности» (Шлях. – 1937. – Ч. 8. – С. 10). Не випадково священик звернувся до проблеми виховання. Адже саме в ранньому віці в серця дітей батьками закладаються основи християнської віри, що ґрунтуються на засадах любові, добра, милосердя, чесності, взаємодопомоги, справедливості тощо. І тому саме від батьків залежить майбутнє їхніх дітей. На цьому акцентує увагу протоієрей, закликаючи дорослих бути прикладом для своїх чад. Вагому роль у вихованні бере на себе саме матір.

Тема виховання молоді на засадах добра і справедливості, залучення молоді до активного церковного життя неодноразово порушувалася авторами «Шляху». Так, В. Павлович у статті «Церква й молодь» акцентує увагу на діяльності сільських церков. Принагідно священик зачіпає важливе питання – друковане слово на селі. Автор зазначав: «Друковане слово – це одна з найважливіших речей у житті православних українців. На жаль, цього друкованого релігійного слова в селах бракує» (Шлях. – 1937. – Ч. 1. – С. 9). На допомогу сільській молоді, за словами автора, має прийти журнал «Шлях», в якому читачі можуть знайти відповіді на усі важливі запитання. Часопис у руках читачів повинен стати зброєю «проти байдужості до віри й Церкви та проти ворогів-безбожників». Завершується стаття закликом молоді до духовної праці.

О. Колодій у публікації «Молодь потребує опіки» стверджував: «Мусимо заопікуватися належним вихованням наших дітей в школі й поза школою в тісному зв'язку з церквою, як головним морально-виховним чинником <...>. Для цього підсилюймо ті організації, що справу виховання молоді зможуть добре повести. Маю на думці: батьківські комітети при школах, церковні братства та споріднені товариства, провід яких повинен бути в руках громадян енергійних і досвідчених» (Шлях. – 1937. – Ч. 4. – С. 7). Редакція «Шляху» переймалася проблемами молоді, про що свідчить ціла низка публікацій, автори яких висвітлювали різні аспекти молодіжної теми.

Досліджуючи проблематику церковної преси України 1900–1917 рр., професор А. Бойко наголошує: «У церковних виданнях велику увагу надавали регулятивній функції сім'ї, бо вважалося, що саме тут легко здійснювати так званий первинний соціальний контроль, реалізувати владні та авторитарні функції. Авторитет церкви і держави проектувався на батьківський авторитет, підкріплюючи один одного. Так складалася певна система виховання, основними ланками якої стала сім'я та церква, і саме релігійні видання наполегливо пропагували її як найдосконалішу» [2, с. 305]. Ця ж тенденція спостерігалася в періодиці Православної Церкви Волині в період 1922–1939 рр. Саме в сім'ї закладаються основи духовності, моральної поведінки, відповідно до яких людина діє протягом життя. Берегинею ж сімейного вогнища завжди була мати, а звідси – її місія: своїм прикладом, своїм авторитетом, добрим словом продемонструвати дитині необхідність та важливість жити та чинити за нормами етики та моралі.

Морально-суспільна проблематика стала основою концепції церковно-громадського двотижневика «Церква і нарід». Цікавою із погляду висвітлення історії релігійного виховання як науки є публікація «Релігійне виховання в школах у світлі сучасної релігійної педагогіки» (Церква і нарід. – 1937. – Ч. 5. – С. 157–160). Автор (статтю підписано ім'ям Учитель) вважає, що у боротьбі з безбожництвом, яке активно поширюється серед народу, має допомогти релігійне виховання. Як приклад належного шанування релігії в державі публіцист називає Польщу. І навпаки, – у США, Англії, Швейцарії, Німеччині, Італії науку релігію не викладають або вона є необов'язковою. Найгірше ж її становище в Радянському Союзі – обов'язковими у школах є антирелігійні години.

Професор Іван Власовський пропонує вивчати релігію як шкільний предмет, про що говорить у статті «Новітні методи навчання і наука релігії в школі» (Церква і нарід. – 1938. – Ч. 1–2. – С. 20–25). Автор наголошує на специфіці релігійної науки (предметом її вивчення є речі, які досвідом пізнати неможливо).

Релігійно-моральне виховання молоді відбувається, на переконання церковних публіцистів, за посередництвом парафіяльних бібліотек. Книги розглядаються як «духовна пожива» для дітей та молоді, що поглиблює знання, поширює світогляд, розвиває уяву й критичне мислення, «морально удосконалює; будить творчу думку, почуття правди, добра, людяности й краси», – як стверджує професор Борис Подільський у статті «Парафіяльні бібліотеки, як засіб виховання нашого молодого покоління» (Церква і нарід. – 1936. – Ч. 7–8. – С. 228–230).

На жінку, окрім материнських функцій, покладалися обов'язки вірної та слухняної дружини. Погляд на шлюб як релігійне таїнство, історичне значення шлюбу в Україні висвітлювалися у статті священника Миколи Малюжинського «Шлюб» (Церква і нарід. – 1937. – Ч. 1–2. – С. 22–27). Автор розглядає християнські засади шлюбу, спираючись на морально-етичну концепцію православ'я. Проблема розлучень трактується церковними публіцистами як негативне суспільне явище. Такий моральний розлад у суспільному житті обурює церковних публіцистів. Як наслідок – звернення до православних концептів шлюбу, як прикладу праведного сімейного життя. У публікаціях цього періоду спостерігаємо критику радянського устрою за аморальність, втрату суспільством духовних цінностей, відхід від етичних пріоритетів. У публікаціях в аналізованих часописах фіксуємо оголошення про розірвання шлюбу. В усіх без винятку повідомленнях зазначена єдина умова розірвання шлюбу: довготривала відсутність дружини (або чоловіка) із невідомих причин.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, в результаті дослідження контенту православних періодичних видань Волині 30-х рр. ХХ ст. «Церква і нарід» та «Шлях», було з'ясовано, що висвітлення образу жінки на шпальтах часописів реалізувалось у різних аспектах: матір, християнка, дружина тощо. Жінка в очах церковних публіцистів, передусім, прихожанка церкви, матір, яка повинна навчати своїх дітей законам віри, своїм прикладом демонструвати любов до Бога, до ближніх. Покликання жінки – дружня родина, сім'я, материнство. Суспільна ж її роль полягає у донесенні основ віри до своїх дітей, які, у свою чергу, в майбутньому і формуватимуть морально-етичне суспільство. Перспективним, на наш погляд, є дослідження образів жінки та чоловіка в релігійній періодиці у порівняльному аспекті.

Література

1. Агеева В. Філософія жіночого існування : передм. до кн. С. де Бовуар. Друга стаття / В. Агеева. – К. : [б. в.], 1994. – Т. 1. – С. 10–14.

2. Бойко А. Проблеми етики на сторінках православної преси (1900–1910 рр.) / А. Бойко // Українська періодика : історія і сучасність : доп. та повід. п'ятої Всеукр. наук.-теорет. конф., 27–28 листоп. 1998 р., Львів / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. НДЦ періодики / за ред. М. Романюка. – Львів, 1999. – С. 302–310.
3. Журженко Т. Маргінальна економічна діяльність і місце в ній жінок / Т. Журженко // Гендерний аналіз українського суспільства / ПРООН, Представництво в Україні. – К. : Златограф, 1999. – С. 148.
4. Кісь О. Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні / О. Кісь // Ї. – 2003. – № 27. – С. 6–12.

References

1. Ageeva V. *Philosophiya zhinotchogo isnuvanya : peredm. do kn. S. de Bovoir. Druga stat'* / V. Ageeva. – K. : [b. v.], 1994. – Т. 1. – С. 10–14.
2. Boyko A. *Problemy etyky na storinkah pravoslavnoi presy (1900–1910 rr.)* / A. Boyko // *Ukrains'ka periodyka : istoriya i sutchasnist'* : dop. ta povid. 5 Vseukr. nauk.-teoret. konf., 27–28 lystop. 1998, Lviv / NAN Ukrainy. LNB im. V. Stefanyka. NDC periodyky / za red. M. Romaniuka. – Lviv, 1999. – S. 302–310.
3. Zhurzhenko T. *Marginalna ekonomichna diyalnist' i mistce v nij zhinok* / T. Zhurzhenko // *Gendernyj analiz ukrainskogo suspil'stva* / PROON, Predstavnytstvo v Ukraini. – K. : Zlatograf, 1999. – S. 148.
4. Kis' O. *Modeli konstruivannya gendernoi identychnosti zhinky v sutchasnij Ukraini* / O. Kis' // *Ї*. – 2003. – № 27. – С. 6–12.

Рожило М. А. Образ женщины в религиозной периодике (на материале журналов 30-х годов XX века «Церква и нарид» и «Шлях»). В статье проанализировано, как представлен образ женщины в религиозных журналах Волыни 30-х годов XX века. Исследованы контент периодических изданий «Церква и нарид» и «Шлях». Образ женщины прослежен в контексте формулировки ее роли, задач, места в семье и обществе. Основное внимание сосредоточено на освещении образа женщины в таких аспектах: мать, жена, христианка. Объединяющим фактором в трактовке миссии женщины в анализируемых журналах является освещение ее задач в морально-этическом контексте. Выяснено, что женщина-мать – одна из первоначальных звеньев в воспитании сознательного христианина.

Ключевые слова: масс-медиа, религиозная периодика, контент, образ женщины, проблематика, морально-этический аспект.

Rozhylo M. A. The Image of Women in Religious Periodicals (Based on the Journals of the 30-ies of XX Century «Tserkva i Narid» and «Shlyach»). The article analyzes how the presented image of women in the religious magazines of Volyn of the 30-ies of XX century. Investigated the content of periodicals «Tserkva i Narid» and «Shlyach». The image of the woman is traced in the context of the wording of its role, tasks, place in the family and society. Focuses on the coverage of the image of women in such aspects: mother, wife, Christian. The unifying factor in the interpretation of the mission of women in the analyzed journals is lighting her task in the moral and ethical context. Found out that the woman is the mother of one of the initial links in the upbringing of a conscious Christian.

Keywords: mass media, religious periodicals, content, female, perspective, moral and ethical aspects.

Адреса для листування: marija_levchuk@ukr.net

УДК 070:82-92(477)

Зоряна Сергійчук – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри журналістики Національного університету «Острозька академія»

Ідеологічно-ціннісні інтенції короткої інформаційної замітки (на прикладі матеріалів 5 каналу про АТО)

У статті йдеться про лексико-граматичні засоби оприявлення авторської інтенції в жанрі короткої інформаційної замітки. Акцент здійснено на проблему маніпулювання масовою свідомістю за допомогою текстових засобів та формування відповідних образів у ній шляхом застосування автором відповідних текстових стратегій. Проаналізовано реалізацію ідеологічної маркованості заміток на телеканалі 5 канал.

Ключові слова: коротка інформаційна замітка, лексико-граматичні засоби, авторська інтенція, маніпуляція, заголовок.